

รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภาวนา 4
ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3

A Model for Promotion of early Childhood Development
Based on cultivation (Bhavana) Principle of Schools under
Suratthani Primary Educational service area Office 3

¹วนิดา แพเพชรทอง, ²พระปลัดโมฆิต โฆสิโต,

³ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่และ ⁴สามิตร อ่อนคง

¹Wanida Phephetthong, ²Prapalad Kosit Kosito,

³Teeraphong Somkhaoyai and ⁴Samit Onkone

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

⁴มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

^{1,2,3}Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

⁴Mahamakut Buddhist university, Thailand.

¹Wanida_p@gmail.com, ⁴airwanida2524@gmail.com

Received May 10, 2020; Revised July 12, 2020; Accepted August 25, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก 2) เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักทฤษฎี 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักทฤษฎี 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูปฐมวัย จำนวน 15 คน ผู้เชี่ยวชาญ คือ พระภิกษุสงฆ์และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 รูป/คน และผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม จำนวน 7 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแนวทางในการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ตามหลักสูตรปฐมวัย 2) รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักทฤษฎี 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ซึ่งมีผลการดำเนินการดังนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ 6 กิจกรรมหลัก การติดตามผลและประเมินผล 3) รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักทฤษฎี 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ประกอบด้วย (1) หลักการและเหตุผล (2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักทฤษฎี 4 ของโรงเรียนในสังกัดโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 (3) กระบวนการดำเนินการ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร ทั้ง 6 กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการ 4 ด้านมาบูรณาการกับหลักทฤษฎี 4 ดังนี้ ก) การพัฒนาด้านร่างกาย คือ กายทรวดทรง ข) การพัฒนาด้านสังคม คือ ศีลทรวดทรง ค) การพัฒนาด้านอารมณ์จิตใจ คือ จิตตทรวดทรง ง) การพัฒนาด้านสติปัญญา คือ ปัญญาทรวดทรง (4) การติดตามผลและประเมินผล

คำสำคัญ : รูปแบบ, การส่งเสริม, พัฒนาการเด็กปฐมวัย, หลักทฤษฎี 4

Abstract

The objectives of this research included: 1) to study the conditions of child development promotion; 2) to investigate the model for promotion of early childhood development based on the cultivation (Bhavana) principle of schools under Suratthani Primary Educational Service Area Office 3; and 3) to propose the model for promoting early childhood development according to the cultivation (Bhavana) principle of schools under the Suratthani Primary Educational Service Area Office 3. This is a qualitative research with key informants consisting of: 15 school administrators and teachers; 4 specialists including monks and school administrators; and 7 experts in focus group discussion. Instruments used were in-depth interview forms and a guideline in group discussion.

The findings could be revealed as the followings. 1) The condition of activities for early childhood development consists of 4 aspects according to the early childhood curriculum. 2) The model for the promotion of early childhood development based on the principle of cultivation (Bhavana) of the schools under Suratthani Primary Educational Service Area Office 3 included the following implementation: teaching and learning activities was arranged by using 6 main activities, follow-up and evaluation. 3) The model for the promotion of early childhood development based on the principle of the cultivation (Bhavana) of the schools under Suratthani Primary Educational Service Area Office 3 consisted of: (1) rationale; (2) objectives of the model to promote early childhood development based on the principle of the cultivation (Bhavana) of the schools under Suratthani Primary Educational Service Area Office 3; (3) the process of learning and teaching according to the curriculum with 6 activities that promoted four development aspects with an integration of the principle of the cultivation (Bhavana) included: (a) body development (Kayabhavana), (b) social development (Silabhavana), (c) emotional and mental development (Cittabhavana), and (d) intellectual development (Pannabhavana); (4) Follow-up and evaluation.

Key word : Model, Promotion, Early Childhood Development , Bhavana 4

บทนำ

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปีบริบูรณ์ อย่างเป็นองค์รวม บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนากายของเด็กแต่ละคนให้เต็มตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ด้วยความรัก ความเอื้ออาทรและความเข้าใจของทุกคนเพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ (คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย, 2560: 3)

เด็กวัย 0-6 ปี เป็นช่วงอายุที่มีความสำคัญที่สุดในชีวิตของมนุษย์ เพราะเป็นระยะที่ร่างกายมีการพัฒนาสูงมากโดยเฉพาะทางสมอง ถ้าเด็กได้รับการพัฒนาเลี้ยงดูที่ดีถูกต้องตามหลักจิตวิทยาและหลักวิชาการอื่นๆ เด็กก็จะพัฒนาได้เต็มศักยภาพและสามารถเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป พัฒนาการในช่วงปฐมวัยพื้นฐานของการพัฒนาการ จะส่งผลกระทบต่อในวัยต่อมาของมนุษย์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาอารมณ์และสังคม การพัฒนาในช่วงปฐมวัยจึงต้องได้รับการเอาใจใส่เด็กได้รับการพัฒนาอย่างถูกวิธีและมีคุณภาพ เพื่อเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า ครั้นโบราณการศึกษากระทำที่วัดโดยมีพระภิกษุสงฆ์ซึ่งมีความรู้เป็นผู้จัดการศึกษาและเป็นครู เด็กผู้ชายจะถูกนำไปเป็นศิษย์วัดหรือบวชเป็นสามเณรเพื่อศึกษาเล่าเรียนรวมทั้ง การอบรมศีลธรรมและหลักธรรมทางศาสนา ทำให้เด็กผู้ชายสามารถอ่านออกเขียนได้และมีความรู้ในด้านหลักธรรมทางศาสนาของสังคมโดยถือเป็นเกียรติของตนและครอบครัว วัดได้มีบทบาทส่งเสริมด้านการศึกษาของประชาชน และของสังคมโดยส่วนรวมด้วยเหตุนี้วัดจึงเป็นสถานที่ใช้ในการอบรมสั่งสอนและสงเคราะห์ประชาชนตลอดมา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มาตรา 22 กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2546: 1)

เมื่อเด็กได้รับการพัฒนาเลี้ยงดูที่ดี ถูกตอตามหลักจิตวิทยาและหลักวิชาการอื่นๆ เด็กก็จะพัฒนาได้เต็มศักยภาพและสามารถเจริญเติบโตเปนพลเมืองที่มีคุณภาพเปนกำลังในการพัฒนาประเทศชาติตอไป พัฒนาการในช่วงปฐมวัยพื้นฐานของการพัฒนาการ จะส่งผลกระทบตอในวัยตอมาของมนุษย์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาอารมณ์และสังคมการพัฒนาในช่วงปฐมวัยจึงตองได้รับการเอาใจใสเด็กได้รับการพัฒนาอยางถูกวิธีและมีคุณภาพเพื่อเปนทรัพยากรที่มีคุณภาพ การศึกษาเลาเรียนรวมทั้ง การอบรมศีลธรรม และหลักธรรมทางศาสนา ทำใหเด็กสามารถอ่านออกเขียนไดและเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่ดีตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ควรรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า หลักภาวนา 4 ซึ่งประกอบด้วย ภาวนา สีสภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา มาพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน (พระธรรมปิฎก, 2544 : 371)

การนำพุทธศาสนามาเป็นรากฐานในการจัดการศึกษาจึงเปนการกลมเกลียดเด็กดวยการฝกพฤติกรรม จิตใจและปัญญา เพื่อให้เด็กเกิดจริยะที่ดีงาม คือการดำเนินชีวิตที่ดีงามไมแตกแยกจากความเป็นจริงในชีวิตดวยปัญญาที่รู้เทาทันทำให้มีพฤติกรรมจิตใจและปัญญาที่ดียิ่งขึ้นไป สอดคลองหลักการการจัดการศึกษาปฐมวัยที่เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมพัฒนาการ ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ตลอดจนได้รับการจัดประสพการณ์การเรียนรู้อยางเหมาะสม ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้สอน เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู การพัฒนาและให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอยางเป็นองค์รวมมีคุณภาพและเต็มตามศักยภาพ โดยกำหนดหลักการ ดังนี้ 1. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกคน 2. ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคมและวัฒนธรรมไทย 3. ยึดพัฒนาการและการพัฒนาเด็กโดยองค์รวม ผ่านการเล่นอยางมีความหมายและมีกิจกรรมที่หลากหลาย ได้ลงมือกระทำในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เหมาะสมกับวัยและมีการพักผ่อนเพียงพอ 4. จัดประสพการณ์การเรียนรู้ให้เด็กมีทักษะชีวิตและสามารถปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เปนคนดี มีวินัยและมีความสุข 5. สร้างความรู้ ความเข้าใจและประสานความร่วมมือในการพัฒนาเด็กระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ ครอบครัว ชุมชน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย (คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย, 2560 :4)

ปรัชญาการศึกษาปฐมวัยที่มุ่งพัฒนาเด็กบนพื้นฐานของการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรมที่ได้ก่อตัวด้วยความรักความเอื้ออาทรและความเข้าใจของทุกคนเพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม นอกจากนี้ การนำยุทธวิธีทางพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้ในการจัดการศึกษายังเป็นการเน้นการเข้าถึงการเป็นจิตนิยม มากกว่าทุนนิยม การให้ประสบการณ์เรียนรู้ตั้งแต่แรกจะทำให้เกิดการมองและสร้างจุดมุ่งหวังในชีวิต (cultural goal) เกี่ยวกับสังคมซึ่งจะเป็นสิ่งนำไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการวิจัยในเรื่องรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภาวนา 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 เพื่อให้ได้ข้อมูลมาพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3
2. เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภาวนา 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภาวนา 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาใน 3 ลักษณะ คือ ศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary investigation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการศึกษาสภาพ

ขั้นตอนการศึกษาสภาพรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ได้กำหนดดังนี้

1) ผู้วิจัยดำเนินการนำรายละเอียดจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดทำร่างรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภาวนา 4 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3

2) นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นและข้อเสนอแนะเบื้องต้น

3) การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 15 ท่าน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 ท่าน ครูปฐมวัย จำนวน 10 ท่าน

2. ขั้นตอนการศึกษารูปแบบการเรียนรู้

ขั้นตอนการศึกษารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ได้กำหนดดังนี้

1) ร่างแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก

2) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย พระภิกษุสงฆ์ จำนวน 1 รูป ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 3 ท่าน

3. ขั้นตอนการนำเสนอ

ขั้นตอนการนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภาวนา 4 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ดังนี้

1) ดำเนินการสนทนากลุ่มโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ 8 ท่าน ประกอบด้วย พระภิกษุสงฆ์ จำนวน 1 รูป ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 4 ท่าน ศึกษานิเทศก์ 1 ท่าน ครูปฐมวัย 1 ท่าน

3) สรุปผลรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภาวนา 4 ของโรงเรียนใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 จากข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้จากการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัย

1. สภาพการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย จากการศึกษา พบว่า (1) กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายได้แก่ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะการเล่นกลางแจ้งและกิจกรรมสร้างสรรค์ (2) กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจได้แก่ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเสรี กิจกรรมการเล่นิทาน และการฝึกนั่งสมาธิก่อนการทำกิจกรรมประจำวันในชั้นเรียน (3) กิจกรรมที่

ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ได้แก่ กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมเสรี กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเกมการศึกษาและกิจกรรมเสริมประสบการณ์ (4) กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ได้แก่ กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมเกมการศึกษาและกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (1) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้านร่างกายขาดเครื่องเล่นสนามบางชิ้นในการส่งเสริมพัฒนาการนักเรียนบางคนเลือกรับประทานอาหาร มีปัญหาการโภชนาการก่อนเข้าโรงเรียน ความผิดปกติทางด้านร่างกายของเด็กเอง (2) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ เด็กมีพื้นฐานที่แตกต่างกันดังนั้นการแสดงออกทางอารมณ์จึงแตกต่างกัน ปราศจากการเลี้ยงดูที่ผู้ปกครองปล่อยปละละเลยเด็กเอาแต่ใจตนเองเข้าสังคมไม่ได้ (3) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม (4) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา

2. รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภาวนา 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ซึ่งมีผลดังนี้ (1) หลักการและเหตุผล (2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ (3) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ 6 กิจกรรมหลัก คือ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมเสริมประสบการณ์ประกอบด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัวและสิ่งต่างๆรอบตัวเด็ก กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเสรี กิจกรรมสร้างสรรค์ เกมการศึกษา (4) การติดตามผลและประเมินผล

3. การนำเสนอรูปแบบรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภาวนา 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ซึ่งมีผลการดำเนินการดังนี้ (1) หลักการและเหตุผล (2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภาวนา 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 (3) กระบวนการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร ทั้ง 6 กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการ 4 ด้านมา การ บูรณาการกับหลักภาวนา 4 (4) การติดตามผลและประเมินผล

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และ

คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข หลักการจัดการศึกษาศึกษาปฐมวัยต้องยึดหลักว่าต้องส่งเสริมเด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ตลอดจนได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ตีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้สอน เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการอบรมเลี้ยงดู การพัฒนาและให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้าน อย่างเป็นองค์รวม มีคุณภาพและเต็มตามศักยภาพ

ในทางพระพุทธศาสนการพัฒนา คือ กาวนา ซึ่งมีการพัฒนาอายุ 4 ประเภทคือ กายกาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย ศีลกาวนา คือ การเจริญศีล พัฒนาคความประพฤติ จิตตกาวนา คือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจและปัญญา กาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา

ด้วยหลักการดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงจัดทำรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักกาวนา 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 เพื่อให้ได้รูปแบบมาปรับใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยทั้ง 4 ด้านตามหลักกาวนา 4 ที่เป็นรูปธรรม ตรงตามความต้องการของเด็ก ครู ชุมชนและเป็นไปตามยุทธศาสตร์ชาติด้านการจัดการศึกษา การใช้ระบบ PDCA คือ วงจรการบริหารงานคุณภาพย่อมาจาก 4 คำ ได้แก่ Plan (วางแผน), Do (ปฏิบัติ), Check (ตรวจสอบ) และ Act (การดำเนินการให้เหมาะสม) ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสมจะพิจารณาผลที่ได้จากการตรวจสอบ ซึ่งมีอยู่ 2 กรณี คือ ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแผนที่วางไว้ หรือไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ หากเป็นกรณีแรก ก็ให้นำแนวทางหรือกระบวนการปฏิบัตินั้นมาจัดทำให้เป็นมาตรฐาน พร้อมทั้งหาวิธีการที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งอาจหมายถึงสามารถบรรลุเป้าหมายได้เร็วกว่าเดิม หรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าเดิมหรือทำให้คุณภาพดียิ่งขึ้นก็ได้ แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่สอง คือ ผลที่ได้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่วางไว้ ควรนำข้อมูลที่รวบรวมไว้มาวิเคราะห์และพิจารณาว่าควรจะทำอะไร เช่น มองหาทางเลือกใหม่ที่น่าจะเป็นไปได้ ใ้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิมขอความช่วยเหลือจากผู้รู้หรือเปลี่ยนเป้าหมายใหม่ เป็นต้น

การสังเกตพฤติกรรม เป็นการเก็บข้อมูลจากการดูการปฏิบัติกิจกรรมของเด็ก โดยไม่ขัดจังหวะการทำงานหรือการคิดของเด็ก การสังเกตพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ทำได้ตลอดเวลา แต่ควรมีกระบวนการและจุดประสงค์ที่ชัดเจนว่าต้องการประเมินอะไร โดยอาจใช้เครื่องมือ เช่น แบบมาตราประมาณค่า แบบตรวจสอบรายการ สมุดจดบันทึก เพื่อประเมินเด็กตามตัวชี้วัด และควรสังเกตหลายครั้ง หลายสถานการณ์และหลายช่วงเวลาเพื่อขจัดความลำเอียง

อภิปรายผล

1. สภาพการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย จากการศึกษา เห็นว่า (1) กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย ได้แก่ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ การเล่นกลางแจ้งและกิจกรรมสร้างสรรค์ (2) กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ ได้แก่ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเสรี กิจกรรมการเล่านิทาน และ การฝึกนั่งสมาธิก่อนการทำกิจกรรมประจำวันในชั้นเรียน (3) กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ได้แก่ กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมเสรี กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเกมการศึกษาและกิจกรรมเสริมประสบการณ์ (4) กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ได้แก่ กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมเกมการศึกษาและกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (1) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้านร่างกายขาดเครื่องเล่นสนามบางชิ้นในการส่งเสริมพัฒนาการ นักเรียนบางคนเลืกรับประทานอาหาร มีปัญหาการโภชนาการก่อนเข้าโรงเรียน ความผิดปกติทางด้านร่างกายของเด็กเอง (2) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ เด็กมีพื้นฐานที่แตกต่างกันดังนั้นการแสดงออกทางอารมณ์จึงแตกต่างกันปราศจากการเลี้ยงดูที่ผู้ปกครองปล่อยปละละเลย เด็กเอาแต่ใจตนเองเข้าสังคมไม่ได้ (3) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม (4) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ทั้งนี้เพราะการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยจำเป็นต้องมีการดำเนินการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยปัญหาหรืออุปสรรคในการจัดกิจกรรมส่วนหนึ่งมาจากพื้นฐานครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปฐม นวลคำ (2560:36) ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

จังหวัดแม่ฮ่องสอนประกอบด้วย 3 กลวิธี คือ 1) การจัดการเรียนการสอนกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักสูตรและแผนการสอนชุดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยจังหวัด แม่ฮ่องสอนโดยครูพี่เลี้ยงในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นระยะเวลา 6 เดือนติดต่อกัน 2) การเฝ้าระวังและคัดกรองพัฒนาการเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยครูพี่เลี้ยงเด็ก และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขปีละ 2 ครั้งและ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและสังคม

2. รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภาวา 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ซึ่งมีผลดังนี้ (1) หลักการและเหตุผล (2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ (3)การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ 6 กิจกรรมหลัก คือ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมเสริมประสบการณ์ประกอบด้วย เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่างๆรอบตัวเด็ก กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเสรี กิจกรรมสร้างสรรค์ เกมการศึกษา (4) การติดตามผล ทั้งนี้เป็นเพราะว่ารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภาวา 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 จำเป็นต้องมีการดำเนินการตามระเบียบปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระณรงค์เดช อธิมุตโต (2560:271) ได้ศึกษาวิจัยรูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ พบว่าการพัฒนารูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ ได้ดังนี้ รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนคือ ส่วนนำ, กระบวนการ,และการนำไปใช้ มีรายละเอียดอธิบายได้ดังนี้ (1) ส่วนนำประกอบด้วย หลักการ, วัตถุประสงค์, สภาพแวดล้อม, ตัวชี้วัดศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ (2) กระบวนการประกอบด้วยได้แก่ องค์ประกอบของศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ, การดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ, การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ, กิจกรรมพัฒนาศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ (3) การนำรูปแบบไปใช้ ประกอบด้วย การเตรียมการดำเนินงาน, การนำไปใช้, การติดตามและประเมินผล ผลการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธจากวิเคราะห์ค่าความเหมาะสม โดยภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละหัวข้อ พบว่าส่วนกระบวนการ องค์ประกอบด้านอาคารสถานที่ มีความเหมาะสมมากที่สุด รองลงมา ส่วนการนำรูปแบบไปใช้ ส่วนกระบวนการด้านกิจกรรม มีความเหมาะสมเป็นลำดับที่ 3

3. รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภวนา 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 มีผลการดำเนินการดังนี้ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภวนา 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 3) กระบวนการดำเนินการ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร ทั้ง 6 กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการ 4 ด้านมาบูรณาการกับหลักภวนา 4 ดังนี้ (1) การพัฒนาด้านร่างกาย คือ ภายภวนา จัดประสบการณ์ให้เด็กปฐมวัยโดยบูรณาการกับกิจกรรม ดังนี้ 1) กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมส่งเสริมสุขบัญญัติ 10 ประการ กิจกรรมส่งเสริมภาวะโภชนาการ กิจกรรมตื่นนอนทุกวัน กิจกรรมทดสอบสมรรถภาพทางร่างกาย การเล่นเกมกลางแจ้ง กิจกรรมสร้างสรรค์ (2) การพัฒนาด้านสังคม คือ ศิลภวนา จัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการกิจกรรมดังนี้ กิจกรรมเสรี กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เช่น การเล่านิทานคุณธรรม กิจกรรมเกมการศึกษา กิจกรรมสวดสัปดาห์รักษาศีล บันทึกความดี กิจกรรมการออมทรัพย์ (3) การพัฒนาด้านอารมณ์ จิตใจ คือ จิตตภวนา จัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการกับกิจกรรม ดังนี้ กิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น ฝึกปั้นวาดภาพพระบายสี งานประดิษฐ์ การประดิษฐ์กระดาษและเมล็ดพืช (4) การพัฒนาด้านสติปัญญา คือ ปัญญาภวนา จัดการเรียนการสอนบูรณาการกับกิจกรรมดังนี้ กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมค่ายวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้เพราะเป็นรูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสถานศึกษาและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ รวมถึงหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยที่เน้นการจัดการเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของขวัญพา รังสิยานนท์ (2552:4) เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ สำหรับเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย ที่พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจริยธรรมเด็กปฐมวัย ไซ หลักธรรม ไฉก สัมมาทิฐิ ไฉลสิกขาและปัญญาอุคคิธรรม 4 โดยยึดหลักพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็ก และครูถือเป็นตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมที่สำคัญในการหล่อหลอม ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรม 2 ประเภท คือ (1) กิจกรรมใน ชีวิตประจำวัน เน้นการสำรวมกาย วาจา ใจ ด้วยการเจริญสติในช่วงกิจกรรมยามเช้าก่อนรับประทานอาหารเช้าก่อนนอน และก่อนกลับบ้านและ (2) กิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ เน้นการเรียนรู้จากการไฉน

มองเห็น สุดคม ชิม สัมผัส และรับรู้ด้วยใจ ผ่านสาระการเรียนรู้ ในหน่วยต่างๆ โดยลงมือกระทำเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ขั้นตอนใน การจัดกระบวนการเรียนรู้มี 5 ขั้นตอน คือ การจัดปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ การฝึกการรับรู้ การพัฒนาการคิด การลงมือปฏิบัติ และการประเมิน 4) การติดตามผลและประเมินผล อาจจะกล่าวได้ว่า รูปแบบเป็นกรอบแนวคิดทางด้านหลักการ ย่อมสามารถนำวิธีการดำเนินงานและเกณฑ์ต่างๆ ของระบบที่สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานได้

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

รูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภาวนา 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ซึ่งมีรูปแบบที่สำคัญ คือ (1) หลักการและเหตุผล (2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ (3)การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนโดยใช้ 6 กิจกรรมหลัก คือ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมเสริมประสบการณ์ ประกอบด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัวและสิ่งต่างๆรอบตัวเด็ก กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเสรี กิจกรรมสร้างสรรค์ เกมการศึกษา (4) การติดตามผล ทั้งนี้เป็นเพราะว่ารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามหลักภาวนา 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 จำเป็นต้องมีการดำเนินการตามระเบียบปฏิบัติ การใช้หลักธรรม ไตรสิกขา สัมมาทิฐิ ไตรสิกขาและปญญาอุคคิธรรม 4 โดยยึดหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก และครูถือเป็นตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมที่สำคัญในการหล่อหลอม ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรม 2 ประเภท คือ (1) กิจกรรมในชีวิตประจำวัน ที่เน้นการสำรวจ กาย วาจาและใจ ด้วยการเจริญสติในช่วงกิจกรรมยามเช้า ก่อนที่จะรับประทานอาหาร ก่อนนอนและก่อนกลับบ้าน และ (2) กิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ เน้นการเรียนรู้จาก การได้ยิน มองเห็น สุดคม ชิม สัมผัส และรับรู้ด้วยใจ ผ่านสาระการเรียนรู้ ในหน่วยต่างๆ โดยลงมือกระทำเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ขั้นตอนใน การจัดกระบวนการเรียนรู้มี 5 ขั้นตอน คือ การจัดปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ การฝึกการรับรู้ การพัฒนาการคิด การลงมือปฏิบัติและการประเมิน 4) การติดตามผลและประเมินผล

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, (2546), *คู่มือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*, กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย,
- ขวัญฟา รังสิยานนท์. (2552), *การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระณรงค์เดช อธิมุตโต. (2560). *รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปลูก (ป.อ.ปยุตโต).(2544). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม)*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : ดวงแก้ว.
- ปฐม นวลคำ. (2560), *การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการ เด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. วารสารสุขภาพภาคประชาชน, กระทรวงสาธารณสุข.
- คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560, (สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี). Author, สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน